

Снежанна Держановська
аспірант НАДУ при Президентові України

ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Стаття присвячена вивченню сучасного політичного лідерства в Литовській Республіці та ролі керівництва країни у формуванні та реалізації суспільно-політичних завдань. Складено хронологію рішучих кроків політичних лідерів Литви, орієнтованих на ЄС, та виокремлено переваги політичного лідерства цієї країни у контексті впровадження в Україні успішного зарубіжного досвіду.

Ключові слова: політичне лідерство, суспільно-політичні завдання, євроінтеграційний процес, загальнодержавна політика.

Snyezhanna Derzhanovska

THE POLITICAL LEADERSHIP IN LITHUANIA: THE ROLE IN FORMATION AND IMPLEMENTATION OF PUBLIC AND POLITICAL TASKS

This article is devoted to the study of political leadership in the Republic of Lithuania and the country's leadership role in the formation and implementation of public and political tasks. The chronology of the main Lithuanian political leaders EU oriented decisions are considered. The benefits of Lithuanian political leadership are emphasized in order to implement them in Ukraine.

Keywords: political leadership, public and political tasks, the European integration process, the general national policy.

Снежанна Держановская

ПОЛИТИЧЕСКОЕ ЛИДЕРСТВО В ЛИТОВСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ: РОЛЬ В ФОРМИРОВАНИИ И РЕАЛИЗАЦИИ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ЗАДАЧ

Статья посвящена изучению современного политического лидерства в Литовской Республике и роли руководства страны в формировании и реализации общественно-политических задач. Составлена хронология решительных шагов политических лидеров Литвы, ориентированных на ЕС, и выделены преимущества политического лидерства данной страны в контексте внедрения в Украине успешного зарубежного опыта.

Ключевые слова: политическое лидерство, общественно-политические задачи, евроинтеграционный процесс, общегосударственная политика.

✦ Політичне лідерство відіграє одну з ключових ролей у формуванні та здійсненні суспільно-політичних завдань на загальнодержавному рівні. У цьому контексті корисно проаналізувати місце і роль сучасних політичних лідерів у змінах, які спостерігаються в Литовській республіці за останнє десятиріччя.

Вибір зазначеної країни обумовлений низкою чинників. Україна і Литва, попри наявність багатьох спільних рис історичного минулого, особливостей сучасного менталітету населення, тенденцій політичного та державно-управлінського розвитку, перебувають на різних етапах демократизації та євроінтеграційного процесу. Литва першою з пострадянських країн у березні 1990 р. проголосила свою незалежність. Конституцію Литовської Республіки прийнято на референдумі 25 жовтня 1992 року. Згідно з нею, державна влада в цій країні здійснюється Сеймом, Президентом республіки, Урядом і судом. Президент є керівником держави, представляє її і виконує все, що ставиться йому в обов'язок конституцією і законами [1, с. 51–66].

Литва, як представниця країн Балтії, проводить найбільш послідовну і зважену політику незалежності від Росії, не доводячи відносини до конфліктних, чітко орієнтуючись на входження до Євросоюзу. За основу суспільно-політичного устрою у цій країні обрано західно-європейську модель з розвиненим парламентаризмом, демократичними методами управління і особливим наголосом на тому, що носієм державності є нація [2].

✦ Загальні аспекти політичного лідерства країн Балтії та Литви перебувають у фокусі активної дослідницької уваги як українських, литовських, так й вчених інших країн: Д. Аракеляна, В. Завадського, Ф. Рудича, І. Матона, А. Крупавічюса, А. Стіна, В. Петтай, В. Гайдис, К. Масюліса, Д. Янушаускене, К. Антанайтіс. Великий масив досліджень присвячений аналізу особливостей політики литовського керівництва по відношенню до «радянської спадщини», політичним передумовам євроінтеграції та специфіки сучасної суспільно-політичної трансформації. Серед них – роботи Ю. Новагроцкене, А. Рамонайте, Ч. Лаурінавічюса, М. Юркінаса, В. Сафроноваса, З. Норкус, Д. Скулте-Вейлз та ін.

✦ Мета статті – дослідити сучасне політичне лідерство в Литовській Республіці та визначити його роль у формуванні та реалізації суспільно-політичних завдань у контексті впровадження в Україні успішного зарубіжного досвіду.

✦ У період трансформацій, в якому й досі перебуває Литва, політичні лідери – керівники держави, з огляду на їх посади і владні повноваження, професійну компетентність та особисті якості, відіграють особливу роль у розвитку країни, спрямовують вектор загальнодержавної політики, але державні та політичні інститути досі перебувають лише на стадії формування, пошуку якісного кадрового забезпечення та вироблення пріоритетних зовнішніх та внутрішніх стратегій. Увага до вивчення цих проблем загострилась у зв'язку із загальною

політизацією життя, посиленням політичної боротьби та зовнішніми загрозами, активним складнопрогнозованим розвитком міждержавних відносин. Комплексного дослідження питання ролі сучасного політичного лідерства Литовської Республіки у формуванні та реалізації суспільно-політичних завдань, зокрема задля впровадження в Україні успішного зарубіжного досвіду в українській науці з державного управління, на сьогодні не існує.

Найпевненіше шляхом незалежності пішли країни Балтії — Литва, Латвія і Естонія. Владні структури цих країн успішно втілюють демократичні цінності в державне управління, та й загалом в усі сфери суспільства. Як стверджує Ф. Рудич, цьому сприяє і те, що главами цих держав є збагачені європейським і вітчизняним досвідом політики, які отримали беззастрешну підтримку своїх громадян [3].

У свою чергу, Д. Аракелян зазначає, що авторитетні політичні лідери Литовської Республіки висловлювали різні погляди на питання приєднання Литви до Європейського співтовариства тому, що процес «повернення до Європи» був пов'язаний з територіальним, політичним, соціально-економічним та культурним відчуженням від Росії й довготривалою та напруженою працею у напрямку закріплення своїх позицій на Заході [4, с. 85].

У програмі Уряду, що був сформований Казімірою Прунскене у 1990 році («Трудова партія»), було задекларовано: «Один з найперспективніших шляхів повернення Литви у Європу проходить кризь переосмислення та матеріалізація поняття Північного регіону». Через рік Гедимінас Вагнорюс (партія «Саюдіс») очолив литовський уряд, він наголошував на необхідності «інтегруватися у світовий, особливо європейський ринок». У 1994 році у програмі уряду Адольфаса Слезевічуса («Трудова партія») вже чітко були сформульовані цілі Литви – розвиток взаємовигідних політичних та економічних взаємовідносин з країнами ЄС. Саме уряду Слезевічуса довелося робити перші євроінтеграційні кроки у 1994–1996 роках, на цей час припадає і підписання Європейських угод. У цей час Президент Литви Альгірдас Бразаускас, голова партії «Трудова партія», постійно наголошував на пріоритетності європейської інтеграції для країни. У своєму особистому зверненні до Європейської Комісії 19 квітня 1997 року він проголосив незмінність євроінтеграційного курсу Литви та закликів європейські країни до тісної співпраці [5].

Політичним лідерам поступово вдалося переконати населення в тому, що європеїзація – надійний і найкращий шлях до ефективного вирішення суспільно-політичних завдань – забезпечення процвітання і добробуту як кожної окремої людини, так і сталого розвитку країни загалом. При цьому, за визначенням ООН, сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти власні потреби.

Таким чином, ще в середині 1990-х років у Литві склався консенсус політичних сил щодо безальтернативності її інтеграції в Європу. Литовський народ сприйняв незалежність своєї країни як шанс на повернення до західного світу, від якого його було відірвано через агресивну радянську політику. Ідея повернення до Європи, що підкріплювалася спочатку лише прагненням до історичної справедливості, наповнювалася поступово суспільно-політичним та економічним змістом. Республіка активно вживала заходів з відновлення незалежності у всіх сферах її життя. Перспектива вступу до Європейського Союзу для литовських політичних лідерів – президентів країни, голів та членів Сейму, громадських дія-

чів – стала стимулом для впровадження радикальних і фундаментальних реформ на всіх рівнях. Орієнтація на освоєння та дотримання європейських правил і процедур надала реформам чітку спрямованість і забезпечила дисципліну в їх проведенні. Хронологія рішучих кроків політичних лідерів Литви, орієнтованих на ЄС може бути представлена наступним чином (Табл. 1).

Найбільш цікавим у контексті вивчення ролі сучасного політичного лідерства Литви є період за президентством Далі Грибаускайте (з 12.07.2009 й досі), професійного незаангажованого жінки-політика, неординарної особистості, найбільш впливової людини у державі. Після того, як Литва приєдналася до Євросоюзу, на початку 2004 року Грибаускайте була делегована в Єврокомісію, де спочатку займалася культурою і освітою, але вже у листопаді 2004 року стала комісаром, відповідальним за фінансове планування і бюджет. Працюючи на цій посаді, Грибаускайте набула значної популярності як в Литві, так і за її межами. Ще перед призначенням газета The Wall Street Journal у 2004 році назвала її «залізною леді» і порівняла з Маргарет Тетчер [6]. У листопаді 2005 року тижневик European Voice обрав Грибаускайте «комісаром року» за зусилля з реформування бюджету ЄС [7]. У 2008 році Грибаускайте була визнана «жінкою року» в Литві. Дуже уважно та відповідально Д. Грибаускайте підійшла до оточення себе командою однодумців, прихильників, готових неуклінно працювати задля подальшого зміцнення демократичних цінностей та підняття країни на новий рівень розвитку завдяки євроінтеграційним надбанням. Незважаючи на той факт, що Альгірдас Буткявичюс був суперником Грибаускайте у президентських перегонах, враховуючи його професійний досвід та політичну майстерність, Президент Литви призначив Буткявичюса на посаду Прем'єр-міністра Литви, при цьому більшість міністерств отримали нових очільників.

Головою Сейму обирається жінка-політик – Лорета Граужинене. У п'ятнадцятих комітетах працюють 141 член Сейму – представники фракцій: Соціал-демократична партія Литви – 39, Партія праці – 29, Партія «Порядок і справедливість» – 12, Партія Союзу вітчизни – християнських демократів Литви – 32, Рух лібералів – 10, змішана група членів Сейму – 1, Виборча акція поляків Литви – 8. На боці Грибаускайте, яка балотувалася на пост президента від соціал-демократичної партії, знаходяться навіть литовські консерватори. Останнім часом Уряд Литви затвердив та впроваджує багато важливих стратегій. Серед них: Програма вдосконалення державного управління на 2012–2020 рр., яка має на меті забезпечити відкритість для громадського суспільства процесів державного управління і заохочувати громадськість до активної участі в них; Національна програма боротьби з корупцією на 2011–2014 роки і Програма розвитку литовського інформаційного суспільства на 2011–2019 роки; Комплексна пенсійна реформа; Програми зменшення безробіття, бідності, соціальної ізоляції та інші національні програми реформування Литви згідно з рекомендаціями Ради Європи [8]. У такому форматі робота Сейму характеризується цілеспрямованістю, злагодженістю, високим професіоналізмом та високим ступенем дотримання національно ціннісних орієнтирів. Недаремно у Статуті Сейму Литовської республіки від 17.02.1994 року за № I-399 статтею 3 затверджена присяга члена Сейму, яку проголошує кожен член Сейму: «Я (ім'я, прізвище) клянусь зберігати вірність Литовській Республіці; клянусь поважати і виконувати її Конституцію і закони, охороняти цілісність її земель; клянусь усіма силами зміцнювати незалежність

Хронологія кроків, орієнтованих на вступ до ЄС

Президент країни	Основні кроки наближення до ЄС
Альгірдас Бразаускас 25.02.1993 25.02.1998	18.07.1994 - між Литвою і ЄС підписано Угоду про вільну торгівлю. Червень-серпень 1995 створено перші установи з інтеграції; 08.12.1995 - Литва подала офіційну заявку на вступ до ЄС; 28.02.1996 - відкрита Делегація Єврокомісії у Вільнюсі; 18.09.1997 - у Сеймі створено Комітет з європейських справ. 06-08.10.1997 - відбулося перше засідання Об'єднаного парламентського комітету ЄС та Литви.
Валдас Адамкус 26.02.1998 26.02.2003	03.04.1998 - Участь Литви в аналітичному дослідженні відповідності національного права правовим нормам <i>acquis communautaire</i> ; 15.02.2000 - Литва офіційно розпочала перемовини щодо вступу; 28.03.2000 - у Брюсселі Литва виклала перші переговорні позиції щодо політики конкуренції, статистики, науки, просвітництва, культури, єдиної зовнішньої політики та політики безпеки, малого і середнього бізнесу; 13.12.2002 - у Копенгагені офіційно закінчені переговори з кандидатами.
Роландас Паксас 26.02.2003 06.04.2004 (достроково усунутий)	10-11.12.1999 - Європейська Рада в Гельсінкі прийняв рішення про початок переговорів з Литвою; 16.04.2003 - в Афінах Підписано Договір про вступ Литви; 10-11.05.2003 - у Литві відбувся референдум з питання про вступ до ЄС. У ньому брали участь 63,37% мешканців, які мають право голосу, 91,07% з них висловилися за членство в ЄС.
Артурас Паулаускас (в/о) 06.04.2004- 12.07.2004	01.05.2004 - Литва разом з 9 іншими державами стала членом ЄС; 10-13.06.2004 - у Литві вперше відбулися вибори до Європейського Парламенту.
Валдас Адамкус 12.07.2004 12.07.2009	11.11.2004 - Сейм Литви першим серед країн-членів ратифікував Конституцію ЄС; 21.12. 2007 - Литва разом з 8 іншими державами приєдналася до Шенгенського простору; 08.05.2008 - Сейм Литви ратифікував Лісабонський договір. 07.06.2009 - у Литві пройшли другі вибори до Європейського Парламенту, було обрано 12 членів Європейського Парламенту.
Даля Грибаускайте з 12.07.2009	07.02.2012 - в рамках реалізації міжнародної ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» Уряд Литви затвердив Програму вдосконалення державного управління на 2012-2020 рр.; 01.07.2013 - Литва уперше головує в Європейській Раді; 01.05.2014 - Пленарне засідання Сейму в ознаменування десятої річниці членства Литви в ЄС.

Литви, сумлінно служити Батьківщині, демократії, на благо людей Литви. Хай допоможе мені Бог! «

«Членство у Європейському Союзі дозволило литовському народу подорожувати, працювати і вчитися вільно у всіх державах-членах. Членство в ЄС також допомагає нам у вирішенні проблем енергетичної безпеки. Маючи доступ до фінансової допомоги ЄС та експертизи, Литва стає зростаючою, стабільною, прозорою, конкурентоздатною та безпечною державою загального добробуту, яку поважають у Європі. Десять успішних років у складі Європейського союзу – досягнення всього литовського народу», – особисто зазначила Президент Литви Даля Грибаускайте на пленарному засіданні Сейму в ознаменування десятої річниці членства Литви в ЄС [8].

Останні статистичні дані також свідчать про те, що жителі Литви і сьогодні продовжують позитивно оцінювати ЄС і членство своєї країни в цій організації. Результати комплексних досліджень громадської думки за минулий рік, які провело бюро статистики Європейської комісії

Eurobarometer, показали, що громадянами не тільки Литви, але і Євросоюзу себе повністю або частково відчують 64 % жителів країни. Так, 67 % опитаних в якості найважливіших надбань членства країни у складі Європейського Союзу назвали принцип вільного пересування людей і товарів у просторі об'єднаної Європи. Для 37 % опитаних жителів Литви важливим є те, що формат ЄС забезпечує стабільність і мир у Європі, саме це постає найбільш актуальним у неспокійному світовому просторі. 38 % опитаних задоволені тим, що вузи Литви включені в загальноєвропейську програму студентського обміну Erasmus (студенти, які беруть участь у цій програмі, мають можливість провести один семестр в університеті іншої держави ЄС) [9]. Тим більш, Даля Грибаускайте у своїй інаугураційній доповіді відмічала, що до управління державою потрібно залучати молодих людей, щоб вони реально відчували, що Литва – країна їх можливостей [10].

Отже, погоджуючись з науковцем В. Сафроновасом [11], зазначимо, що в умовах складних євроінтеграцій-

них процесів у Литовській Республіці поступово здійснюється переформатизація існуючого та активізація нового покоління лідерів, які прагнуть формувати та реалізувати нові суспільно-політичні стратегії, виходячи з тих ресурсів, які є в їх розпорядженні, у тому числі економічних та політико-правових. Цей процес проходить досить складно, оскільки нове покоління політичних лідерів формується у боротьбі з цінностями, нормами і стандартами, притаманними попереднім поколінням. Разом з тим, в усіх випадках йдеться про відхід від традиційних підходів та бажання розвивати в сучасних умовах нові напрями загальнодержавної політики.

➤ Перевагою Литовської Республіки є той факт, що політичні лідери країни у єдності з литовським народом чітко визначилися зі своїми зовнішньополітичними пріоритетами, пов'язаними виключно із Заходом та суспільно-політичним курсом, спрямованим на досягнення стабільності в країні. Президент Д. Грибаускайте спроможна зламати усталені стереотипи у розвитку держави, і якщо вона і надалі набиратиме своїх прихильників, то їй вдасться посилити свою владу в кілька разів та реалізувати всі поставлені завдання. Для того, щоб Литва рухалася вперед прискореним кроком, країні потрібно більше транспарентної політичної волі та професійних політиків, які йтимуть до влади, як проголошує Президент Литви Д. Грибаускайте, щоб: служити, а не панувати або наживатися; творити, а не руйнувати; переконувати, а не обманювати; допомагати, а не шкодити; вносити свій вклад, а не користуватися - ці принципи повинні вкоренитися в усіх сферах життя країни.

На нашу думку, досвід Литви показує, що кожному етапу суспільного-політичного розвитку, кожній політичній системі й політичному режиму відведена своя роль політичного лідерства. Досвід цієї країни є особливо важливим для України, яка теж вирішила рухатись шляхом євроінтеграції. Цей шлях можливо подолати тільки консолідуючи зусилля всіх зацікавлених сторін від Президента та членів Парламенту до кожного окремого громадянина нашої країни.

Вивчення зарубіжного досвіду політичного лідерства, зокрема Литовської Республіки, залишається наразі актуальним для ефективного розвитку державного управління в Україні. Результати цього дослідження мають значення для подальших досліджень сучасного політичного лідерства та напрацювань науково обґрунтованих рекомендацій щодо формування політичних лідерів України.

Література.

1. Конституція Литовської Республіки. Прийнята громадянами Литовської Республіки на референдумі 25 жовтня 1992 року // Конституції нових держав Європи та Азії / Упоряд. С. Головатий. – К. : Укр. Правн. Фондація. Вид-во «Право», 1996. – С. 51–66.
2. Рудич Ф. М. Політика в особах: політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти / Ф. М. Рудич, Р. В. Балабан, О. П. Дергачов, Г. І. Зеленько, Н. В. Кононенко. – К. : Парламентське видавництво, 2008. – 352 с.
3. Рудич Ф. Політичне лідерство в країнах СНД та Балтії: загальне та особливе // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2. – С. 3–8.
4. Аракелян Д. В. Особливості вступу країн Балтії в ЄС / Д. В. Аракелян // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – № 65. – Ч. I. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2006. – С. 83–90.

5. Завадський В. М. Політичні передумови європейської інтеграції країн Балтії // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 2. – С. 27–28.

6. Claritza Jimenez. Expanding Horizons: Incoming EU Commissioners Are Eager to Make an Impact // The Wall Street Journal. – 2004. – № 29/04.

7. Ермаков А. Гонка за лидером // Санкт-Петербургские ведомости. – 2009. – № 049.

8. Lithuania: National Reform Program 2014 лідерство [Електронний ресурс] // European Commission [сайт]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/nrp_2014_lithuania_en.pdf (20.11.2014).

9. President: membership in EU strengthened Lithuania [Електронний ресурс] // The Baltic Course [сайт]. – Режим доступу : http://www.baltic-course.com/eng/baltic_states/?doc=91143 (20.11.2014).

10. Public opinion in the European Union (Report) [Електронний ресурс] // European commission [сайт]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_first_en.pdf (20.11.2014).

11. В. Сафроновас. О тенденциях политики воспоминания // Балтийский регион. – 2012. – № 2.